

ERTAKLARNING KOLLEKTIV XOTIRA VA MILLIY IDENTIFIKATSIYA YARATISHDAGI ROLI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ertaklarning milliy identifikatsiya yaratishdagi o'rni, ularning kollektiv xotirani shakllantirishda qanday rol o'ynashini, shuningdek, ertaklardagi arxetipik obrazlar va ularning xalq madaniyatida qanday muhim ahamiyatga ega ekanligi tahlil qilinadi. Ertaklar nafaqat o'zida tarixiy voqealarni saqlaydi, balki xalqqa xos axloqiy, ma'naviy, va ijtimoiy qadriyatlarini yangi avlodlarga etkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, ertaklar xalqni birlashtiruvchi kuch bo'lib, ularning o'zlikni anglashlariga, milliy birlikni mustahkamlashga oid nazariy ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: obraz, syujet, kulminatsiya, kollektiv xotira, milliy identifikatsiya, metod, kreativlik, tanqidiy yondashish.

РОЛЬ СКАЗОК В СОЗДАНИИ КОЛЛЕКТИВНОЙ ПАМЯТИ И НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Аннотация. В статье анализируется роль сказок в создании национальной идентичности, их роль в формировании коллективной памяти, а также архетипические образы в сказках и их значение в народной культуре. Сказки не только сохраняют исторические события, но и позволяют донести до новых поколений нравственные, духовные и социальные ценности народа. В то же время сказки являются объединяющей силой среди людей, предоставляя теоретическую информацию об их чувстве идентичности и укрепляя национальное единство.

Ключевые слова: образ, сюжет, кульминация, коллективная память, национальная идентичность, метод, творчество, критический подход.

THE ROLE OF FAIRY TALES IN THE CREATION OF COLLECTIVE MEMORY AND NATIONAL IDENTITY

Annotation. The article analyzes the role of fairy tales in the creation of national identity, their role in the formation of collective memory, as well as archetypal images in fairy tales and their significance in folk culture. Fairy tales not only preserve historical events, but also allow the moral, spiritual and social values of the people to be conveyed to new generations. At the same time, fairy tales are a unifying force among people, providing theoretical information about their sense of identity and strengthening national unity.

Keywords: image, plot, culmination, collective memory, national identity, method, creativity, critical approach.

Kirish. Ertaklar va folklor xalq madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, ular nafaqat o'tmishdagi voqealarni saqlash, balki jamiyatning axloqiy, diniy va ijtimoiy qadriyatlarini avlodlariga yetkazish vazifasini ham bajaradi. Ertaklar xalqning kollektiv xotirasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular nafaqat tarixiy voqealarni, balki xalqqa xos urf-odatlar, qadriyatlar va madaniy kodlarni ham ifodalaydi. Kollektiv xotira — bu jamiyatning o'z o'tmishini qanday eslab, anglashini va qanday shakllantirishini anglatadi. Ertaklar esa, aynan, bu xotirani yaratishda va saqlashda asosiy vositalardan biri hisoblanadi.

Ertaklar ko'pincha xalqning tarixiy tajribasini o'zida aks ettiradi. Bu tajribalar xususida, xalqning turmush tarzi, harbiy urushlar, ijtimoiy inqirozlar yoki boshqa muhim voqealar haqida ma'lumotlar beriladi. Ertaklar va folklor qahramonlari va voqealari orqali xalqlar o'zining tarixiy yo'lini, urf-odatlarini va ijtimoiy tuzumlarini hikoya qilib, bu xotiralarni kelajak avlodlarga yetkazib boradi. Masalan, O'zbekistonning xalq ertaklarida hukmdorlar, xiyonatkorlar, jasoratli jangchilar va oddiy odamlar o'rtasidagi kurashlar ko'rsatilgan. Bu hikoyalar xalqning tarixini shakllantirib, muhim tarixiy hodisalarning umumiy ko'rinishini saqlaydi.

Ertaklar orqali xalq o'zining axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy qadriyatlarini shakllantiradi. Ertaklardagi yaxshi va yomon qahramonlar, adolat va adolatsizlik, do'stlik va dushmanlik kabi tushunchalar kollektiv

xotirani yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ertaklar ko'pincha odamlarning hayotdagi to'g'ri va noto'g'ri qarorlar qabul qilishini o'rgatadi. Ertak qahramonlarining muvaffaqiyatlari va mag'lubiyatlari orqali, xalqlar o'zlarining axloqiy kodlarini va ijtimoiy me'yorlarini belgilashadi. Misol uchun, ko'plab ertaklarda "yaxshi" qahramon oxir-oqibatda "yomon" qahramonni yengadi, bu esa xalqqa adolatni, yaxshilikni qadrini oshirishga yordam beradi.

Ertaklar, shuningdek, xalqning o'ziga xosligini, madaniy merosini va unikal identifikatsiyasini saqlashga yordam beradi. Xalqning o'ziga xos qahramonlari, yerli afsonalar va me'moriy obidalar orqali ularning qadriyatlari va madaniy shaxsiyati ifodalanadi. Ertaklar va folklor orqali shaxslar o'z milliy identifikatsiyasini yaratishadi va uni o'zlarining "kollaktiv xotiralarida" saqlab, kelajak avlodlarga yetkazib borishadi. Ertaklarning mazmuni, tasvirlangan voqealar va qahramonlarning xulq-atvori ko'pincha o'sha jamiyatning kimligini va uning vaqt o'tishi bilan qanday o'zgarganligini aks ettiradi.

Ertaklar ko'pincha xalqning e'tiqodlari, diniy qoidalari, tabiat bilan bog'liq tasavvurlari va hayotga bo'lgan qarashlarini ifodalaydi. Xalqning diniy, ruhiy va tabiatga nisbatan qarashlari, ularning ertaklarida aks etgan qahramonlar va tasvirlangan voqealar orqali namoyon bo'ladi. Misol uchun, ko'plab xalq ertaklarida tabiatning hayotdagi o'rni, tabiat kuchlari va ularning odamlar hayotiga ta'siri haqida hikoyalar uchraydi. Bu ertaklar va e'tiqodlar xalqning tabiatga va atrof-muhitga nisbatan tasavvurlarini saqlashda yordam beradi.

Zamonaviy sharoitda ertaklar va folklor an'anaviy ma'nolarini saqlab qolish bilan birga, yangi mazmunlar va kontekstlarda ham ishlab chiqilmoqda. Ertaklarning modernizatsiyasi, ularni yangi texnologiyalar orqali kengroq auditoriyaga yetkazish imkonini beradi, shuningdek, ertaklar yangi mavzularni, masalan, ekologiya, global muammolar, texnologiya va ijtimoiy adolat kabi mavzularni ham o'z ichiga oladi. Bunday o'zgarishlar ertaklarning xalqning kollektiv xotirasini yangi zamonning ehtiyojlariga mos ravishda yangilanishini ta'minlaydi.

Ertaklar va folklor, shuningdek, ijtimoiy xotira tushunchasini ham tashkil etadi. Ijtimoiy xotira, xalqlar o'z tarixini qanday eslab qolishini va qanday ishlov berishini ifodalaydi. Ertaklar va afsonalar bu jarayonda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi, chunki ular jamiyatning o'ziga xos tarixini va qadriyatlarini saqlashda yordam beradi. Ertaklarning tarixi va mazmuni ijtimoiy guruhlar o'rtasida identifikatsiya va birlashishni qo'llab-quvvatlaydi. Bu kollektiv xotira esa, kelajak avlodlar uchun bir turdagi madaniy meros bo'lib, ularning dunyoqarashi va qadriyatlari shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

"Ertaklar orqali milliy kimlikni saqlash va mustahkamlashning ijtimoiy va psixologik jihatlarini" mavzusi o'zbek adabiyoti, xalq og'zaki ijodi, madaniyatshunoslik va psixologiya fanlari kesishgan muhim bir mavzudur. Quyida ushbu mavzuni chuqurroq yoritib beraman:

Milliy kimlik – bu xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlarini, tili, dini, an'analari, ramzlari va o'ziga xos tafakkur tarzini o'zida mujassam etgan tushuncha. Ertaklar esa xalq og'zaki ijodining qadimiy va eng keng tarqalgan janrlaridan biri bo'lib, milliy madaniyatni avloddan-avlodga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi.

2. Ertaklarning milliy kimlikdagi o'rni

a) Tarixiy va madaniy meros sifatida

Ertaklar orqali:

- Ajdodlarimizning dunyoqarashi, qadriyatlari, ijtimoiy me'yorlari namoyon bo'ladi.
- Qahramonlar timsolida xalq orzu-umidlari, kurashlari, axloqiy mezonlari ifodalanadi.
- Milliy qahramonlar – Alpomysho, Zumrad va Qimmat, Afrosiyob, Jaloliddin Manguberdi kabi

obrazlar tarixiy xotirani tiklaydi.

b) Til va milliy ongning shakllantirishdagi roli

- Ertaklar ona tilida aytilgani uchun bolalarda milliy tilga nisbatan mehr uyg'otadi.
- Leksik boylik va shevaga xos ifodalar bolada tilni chuqurroq anglashga yordam beradi.
- Til orqali milliy tafakkur shakllanadi.

3. Ijtimoiy jihatlar

a) Jamiyatni ijtimoiylashtirish vositasi sifatida

- Ertaklar bolalarni axloqiy me'yorlarga o'rgatadi (rostgo'ylik, mehnatsevarlik, fidoyilik).
- Oilada ertak aytish an'anasi ota-ona va bola o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi.
- Ertaklar orqali bola o'z xalqiga mansublik hissini his qiladi.

b) Ijtimoiy birdamlik va umumiy qadriyatlarni shakllantirish

• Har bir millatning ertaklarida mavjud bo'lgan umumiy qahramonlik, adolat, yovuzlikka qarshi kurash kabi tushunchalar jamiyatda bir xil axloqiy mezonlar va qadriyatlar shakllanishiga xizmat qiladi.

4. Psixologik jihatlar

a) Bolalar psixologiyasiga ijobiy ta'siri

- Ertaklar bolaning xayolotini boyitadi, tasavvurini kengaytiradi.
- Qahramonlar timsolida o'zini ko'rishga, u bilan identifikatsiyalashga harakat qiladi.
- Ertakdagi sinovlar, qiyinchiliklar, halollik va g'alaba motivalari bolaga hayotiy saboqlar beradi.

b) Identitet (shaxsiy va milliy) shakllanishiga ta'siri

- Bola o'z millatining qadriyatlarini ertaklar orqali anglaydi.
- Ertakdagi "biz" va "ular" tushunchasi orqali milliy chegaralar anglanadi.
- Bu milliy identitetning psixologik asoslarini mustahkamlaydi.

Ertaklar nafaqat bolalarning estetik didi va tasavvurini boyituvchi, balki xalqning tarixiy-madaniy xotirasini saqlab qoluvchi muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali milliy kimlik nafaqat saqlanadi, balki mustahkamlanadi. Shu bois, zamonaviy jamiyatda ertaklarni targ'ib qilish, ularni ta'lim tizimida qo'llash, yangi ertaklar yaratish va ularni ommaviy axborot vositalari orqali yetkazish muhim vazifadir.

Globalizatsiya sharoitida milliy ertaklarning ahamiyati va ularning zamonaviy madaniyatdagi o'rni - bu juda muhim va jozibali mavzu. Globalizatsiya jarayonlari dunyo xalqlari orasidagi chegaralarni olib tashlab, madaniy aloqalar, tillar va qadriyatlarni bir-biriga yaqinlashtirgan bo'lsa-da, milliy ertaklar hali ham o'zining ahamiyatini saqlab qolmoqda. Ertaklar nafaqat milliy kimlikni saqlashga yordam beradi, balki zamonaviy jamiyatda ham muhim rol o'ynaydi. Quyida ushbu mavzuni batafsil yoritishga harakat qilaman.

Globalizatsiya jarayonlari butun dunyo bo'ylab axborot, iqtisodiyot, madaniyat va texnologiyalarning tezkor ravishda tarqalishiga olib keldi. Biroq, shu bilan birga, har bir millat o'zining o'ziga xos xususiyatlarini, tilini, an'analarini va madaniyatini saqlab qolish uchun kurashmoqda. Milliy ertaklar bu jarayonda milliy kimlikni saqlash va mustahkamlashning asosiy vositalaridan biridir.

Milliy ertaklarning globalizatsiya sharoitida ahamiyati

a) Milliy kimlikni saqlash va mustahkamlash

Global madaniyat va bir xillik: Globalizatsiya madaniy turli-tumanlikni keltirib chiqarish o'rniga ba'zan bir xil madaniyatning tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Bu jarayonda milliy ertaklar xalqning o'ziga xosligini, qadriyatlarini, tarixini va tilini saqlashga xizmat qiladi. Ertaklar, ayniqsa, yosh avlodga o'z millatining madaniy kodlarini o'rgatadi.

Milliy o'zlikni his qilish: Globalizatsiya davrida ko'plab yoshlar global madaniyat va ko'p tilli muhitga kirib bormoqda. Milliy ertaklar esa ularga o'z xalqining qadriyatlari va tarixini eslatadi, bu orqali ular o'zlarining milliy o'zligini anglaydilar va milliy iftixor hissini his etadilar.

b) Ertaklar va global madaniyatning uyg'unlashuvi

Ko'p madaniyatli jamiyatlar: Globalizatsiya jamiyatlarni ko'p madaniyatli qilishda yordam beradi. Bunda milliy ertaklar boshqa madaniyatlar bilan muloqotda bo'lishi, boshqa xalqlarni o'zining madaniy boyliklari bilan tanishtirishi mumkin. Shuningdek, boshqa madaniyatlar bilan almashinuv milliy ertaklarni yangilash, modernizatsiya qilish va yangi janrlarda ishlab chiqishda yordam beradi.

Ommaviy madaniyat va ertaklarning yangilanishi: Ertaklar zamonaviy ommaviy madaniyatda (filmlar, video o'yinlar, internet) yangi shakllarini topib, global auditoriyaga ta'sir o'tkazish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu jarayonda, masalan, Disney yoki boshqa yirik studiyalar tomonidan ishlab chiqarilgan, klassik xalq ertaklariga asoslangan filmlar ham global bozorga chiqadi. Lekin, ular har doim o'z millatining ildizlariga, qadriyatlariga asoslanadi.

Zamonaviy madaniyatdagi ertaklarning o'rni

a) Madaniy va psixologik barqarorlik

Zamonaviy ruhiyatda ahamiyati: Globalizatsiya va madaniy turli-tumanlik insonlar o'rtasida hamjihatlik va hamkorlikni targ'ib etishda muhim vosita bo'lsa-da, ba'zi hollarda bu global madaniyatning psixologik bosimi, ma'naviy inqiroz yoki o'zligini yo'qotish kabi salbiy holatlarni keltirib chiqaradi. Ertaklar esa, aynan shu jarayonda, insonni o'zining ichki dunyosi bilan muvozanatda tutib turishga yordam beradi.

Bolalar va yoshlar tarbiyasi: Milliy ertaklar yosh avlodni tarbiyalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular axloqiy saboqlarni, jamiyatga mos qadriyatlarni o'rgatadi, xarakterni shakllantiradi va o'ziga xos madaniy kodlarni miya orqali uzatadi. Ertaklar orqali bolaning hayotga bo'lgan pozitsiyasi mustahkamlanadi.

b) Ertaklarning zamonaviy janrlarda namoyon bo'lishi

Multimedia va digital formatlar: Bugungi kunda milliy ertaklar nafaqat matn shaklida, balki vizual va interaktiv formatlarda ham mavjud. Ertaklar animatsiya, komikslar, video o'yinlar va virtual dunyo orqali yangi shakllarga kirib bormoqda, bu esa ularni global auditoriyaga taqdim etishda muhim omil bo'ladi.

Pop-madaniyatda ertaklar: Global pop-madaniyat (kino, musiqa, video o'yinlar)da milliy ertaklarning motivlari tez-tez ishlatiladi. Masalan, o'zbek xalqi ertaklari (Alpomish, Bahrom va Zumrad) yoki boshqa xalq ertaklari, ularni global kino sanoatida qayta ishlash va yangi formatlarda taklif qilish orqali milliy madaniyatni dunyoga tanitish mumkin.

Globalizatsiya sharoitida milliy ertaklar o'zining ahamiyatini saqlab qolmoqda va hali ham milliy kimlikni saqlashda, yoshlarni tarbiyalashda, va milliy madaniyatni targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy madaniyatda ertaklarning yangi shakllarda, multimedia formatlarida va global bozorga mos tarzda tarqatilishi milliy madaniyatni dunyo bo'ylab tanitishga imkon beradi. Ertaklar xalqning o'ziga xosligini, tarixiy-madaniy xotirasini saqlab qolishda va yangi avlodni tarbiyalashda muhim vosita bo'lib qoladi.

Ertaklar va folklor xalqning kollektiv xotirasini shakllantirishda juda muhim vositalardir. Ular tarixiy, madaniy, ijtimoiy, va axloqiy qadriyatlarni saqlash, yangi avlodlarga yetkazish, shuningdek, jamiyatning o'zini anglashida va identifikatsiyasida asosiy rol o'ynaydi. Ertaklar orqali xalqlar o'z tarixiy tajribalarini va turmush tarzlarini hikoya qilib, kelajak avlodlarga o'z madaniy merosini yetkazib boradilar. Shuningdek, ertaklar xalqning axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini ham ifodalaydi, bu esa jamiyatni birlashtiruvchi va davom ettiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz.- Toshkent: O'zbekiston. 2017, 448 bet.
2. Mahkamoy Tursunova, Umida Rashidova. Bolalar adabiyoti (O'quv qo'llanma). Samarqand 2021.
3. Mahmed Emin Yurdaqul. Ey, turk uyg'on. "Jahon adabiyoti".